

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

VOLKSKUNST

INHOUD

EDITORIAAL - Van Werchter naar Olen	1
STREEKDRACHTEN - Streekdracht in de 17de eeuw ... of een kostuum voor de nieuwe reus Kobe de Koeienschieter uit Leuven	5
ADVERTENTIE	8
VERSLAG - Drieskes Kerremes: vijfjaarlijks volkscultureel feest.	9
INTERNATIONAAL - Algemene Vergadering van IOV in Praag.. . . .	11
AANKONDIGING.	14
Kennismakingscursus Vendelen	14
Cursus Vendelmonitor	14
Verbroedering der Vlaamse Vendeliers.	15
VOLKSCULINAIR	16
Hoe aten onze voorouders in de Kempen	16
Verdwenen uit ons geheugen.	18
VOLKSVERHALEN - Verhalen rond de Camino.	19
ERRATUM - De Gilde viert.	22
STREEKDRACHTEN - De streekdracht voor mannen in de Hoge Ardennen . .	23
VOLKSDANS - Sint-Sebastiaansgilde Humelgem (Steenokkerzeel)	29
UNESCO.	32
COLOFON	32

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 37
NUMMER 3
SEPTEMBER 2012

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 37 - nummer 3 - september 2012

Aan dit nummer werkten mee:

Hubert Boone, Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het gewone abonnementsgeld voor 2012 voor personen bedraagt 15 euro. Buitenlandse abonnees betalen 20 euro. Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en Volkskunst in digitaal formaat.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en naam en adres van de abonnee.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, p/a Zwaluwstraat 16, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,
e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven, tel. 03 475 12 05.

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be en e-post
bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

Van Werchter naar Olen

*Hogergenoemd traject zou de uiteindelijk toch mooi
uitgevallen zomer kunnen omvatten. We stappen van
Werchter naar Olen, maar we maken de nodige omwegen.*

Hoe het gewoonlijk begint

Het is een stereotiep gegeven. Amper heb ik mijn laatste examen-student met, 'succes verder', het auditorium laten uitwandelen, of dichte drommen jonge mensen verzamelen zich aan het station van Leuven. Zwaar bepakt en geladen wachten ze geduldig op de processie van lijnbussen om hen naar het rockfestival van Werchter te brengen. Vier dagen later treffen we diezelfde jongeren terug aan in Leuven, weze het iets minder fris. Moe maar voldaan begeven ze zich met hun vuile was terug naar huis. Toen ik gisteren, 31 augustus, via de E34 Stekene binnenreed, kon ik een indrukwekkende tentenconstructie bewonderen van Crammerock, ons plaatselijk rockfestival. Tussen deze twee gebeurtenissen heeft de Vlaamse burger meer dan gelegenheid om zijn rock-ambities te bevredigen. Met Rimpelrock en Dranouter wordt zelfs aan de minder jonge en ietwat bezadigder generatie gedacht. Een gouden tijd voor muzikliefhebbers (nu ja muziek ...). Tevens een interessant afzetgebied voor producenten van oordoppen.

Ietwat bescheidener

Volksdansfestivals¹ trekken dan wel geen tienduizenden toeschouwers, maar wie er naar toe gaat of actief participeert op de podia geniet minstens even intens. Hier opent Schoten doorgaans de zomer-reeks. Dit jaar liep de tent weer vol voor groepen uit Borneo, Bulgarije, Chili, China, USA, Turkije, en van eigen bodem Gelmel, Jan Pirrewit en Pajottenland. We kregen naar gewoonte een universeel beeld van wat dans kan betekenen. Eskişehir uit Centraal-Anatolië bekoorde het publiek van bij het begin met drie dansers kunstig verkleed in 'poppen' en een speciale lichaamsbouw als komisch resultaat. The Chinese groep uit Yunnan bracht ons een sterk symbolische vertoning waarbij de lange vingernagels de kunstige armbewegingen van de meisjes accentueerden. De kleurrijke kledij

¹ Zie de uitgebreide lijst in Volkskunst 2012; 37(2) p.7.

en opzweepende ritmes van Zdravets uit Bulgarije kwamen mede door een puike choreografie tot hun recht. Iets wat verrassend maakten zowel de Chinese als de Bulgaarse groep gedeeltelijk gebruik van opgenomen muziek. De bijna uitsluitend vrouwelijke Trinity Irish Dancers uit Chicago deden het podium daveren met volbloed tepdance. De jonge groep kwam al voor de vijfde keer naar Schoten sedert 1991. Dit keer waren ook twee mannelijke leden van de partij: zij probeerden mekaar de loef af te steken met kunstige individuele combinaties. Met het Ballet Folklorico Carahue uit Chili verhuisden we onder andere naar het Paaseiland voor een polynesische vertoning. Kufa uit Borneo kon het publiek bekoren door de acrobatische sprongen tussen heen en weer bewogen bamboestokken. Hello! Schoten liet ons voor de 54ste keer de wereld zien. Zoals al gemeld is Schoten lang niet het enige festival in Vlaanderen.

Niet iedere groep heeft een jaarlijkse traditie. Drieske Nijpers uit Sint-Gillis-Waas bijvoorbeeld houdt het bij een vijfjaarlijkse Drieskes Kerremes. Al 45 jaar lang staan de Drieskes op het podium. Dit jaar verwelkomden ze groepen uit Roemenië, Finland, Kroatië, Oekraïne en Spanje (Galicië).

Macedonië danst op de dries in Olen

vrouw, danst tegen over haar twee passen rechts, twee passen links, de vrouw doet hetzelfde, de man gaat achter de vrouw om en neemt haar terug bij de hand als vroeger en rijen zijn terug gevormd. Dit danst men twee maal einde --- ---. Nu is er te betalen 0,05 fr per koppel

Dan riep men onder de de fuik of kiel. Die men toen droeg in plaats als nu de frak of jaquette of palto

Pastorelle

Men begint nu seffens te dansen met de muziek de koppels van de rechterkant nemen zich de hand in de lee en de andere hand samen en doen al joepende de ronde, dan joept elke koppel tot bij zijn vis-a-vie, de man geeft zijne vrouw aan de vis-a-vie, die deze met de linkerhand aan zijne linkerzijde neemt, de man gaat voorop de andere drie volgen naar de overzijde der zaal dan achteruit tot de andere zijde der zaal, de man alleen draait zich om en volgt zoo, dan nemen allen zich bij de schouders en vormen eene ronde, dansen zoo twee toeren rond op zich zelf, dan danst elk koppel naar zijn plaats en daar nog 2 toeren op zich zelf rond, dan terug het zelfde met de koppels van de linkerhand die beginnen

La pouille

Na de eerste acht maten van de muziek, gaat de man van de rechterkant tot in het midden der zaal en de vrouw van de linkerkant komt ook tegenover hem, zij dansen twee passen rechts en twee passen links tegenover elkaar dan verwisselen zij van plaats en dansen nog eens hetzelfde, dan komt de vrouw en de man die blijven staan waren ook naar het midden de, dan neemt elk zijn vrouw en elk haren man bij de hand zoodat zij nu alle vier zich bij de hand hebben een koppel het gezicht rechts, het ander links, draaien zoo een halve toer, de man en vrouw, die eerst blijven staan waren gaan terug naar hunne plaats, doch de man op de plaats der vrouw en de vrouw op die der man. De eerste man en vrouw dansen terug twee passen rechts en twee links tegenover elkaar, gaan dan naar mede-danser, draaien twee toeren op zich zelf rond, joepen dan naar de vis-a-vie tot in het midden, dan achteruit en op hunne plaats nog twee toeren ter plaatse.

La ronde par quatre

Gaat onmiddellijk door als den a pouille gedaan is, de twee koppels nemen elkander om de schouders zoodat zij een cirkel vormen en draaien alzoo rond, zoolang de muziek speelt. einde.

lees verder in de volgende Volkskunst

Het dansrepertoire van de Sint-Sebastiaangilde

In een cahier waarin de secretaris van de gilde de boekhouding beheerde, staat helemaal achteraan – in omgekeerde volgorde van de pagina's (van p. 96 tot 88) – een beschrijving van de dansen. De tekst werd samengesteld door Vincent Goovaerts (alias 'Cente') (1863-1951), de vroegere hoofdman van de vereniging, en dateert hoogstwaarschijnlijk van 1935.

We geven hieronder de volledige tekst onveranderd weer.

De aloude dansen der maatschappij zijn de volgende 1° de quadrille, 2° de kletsksdans, 3° Bonjour – Bonsoir, 4° de bezemdans, 5° Jan smet, 6° De kolom; ik zal trachten, hun zoo goed mogelijk uit te leggen; opdat zij zouden in eere blijven voor het nageslacht

De quadrille

De quadrille is verdeeld in 5 deelen of figuren 1r Avant deux 2° avant quatre, 3° pastorelle, 4° à pouille, 5 à ronde par quatre, allen fransche namen. Daaraan kan men besluiten. Dat deze dans een uit Frankrijk is overgewaaid; hij wordt gedanst door 2 koppels tegenover elkaar en voorts zooveel twee koppels als er dansers zijn. De muziek speelt de eerste acht maten, dit wil zeggen er wordt eenen quadrille gespeelt. Dan elke man gaat eene vrouw vragen om met hem de quadrille te dansen; zoo ja; neemt hij haar met zijne rechter hand, bij haar linker. Dan gaan zij samen een koppel vragen om met hen visa-vie te dansen zij plaatsen zich een koppel rechts en een koppel links van de zaal, recht over elkander en zoovoorts al de andere koppels naar elkaar en nemen allen zijn gebuur bij de hand of onder den arm. De muziek begint; de eerste acht maten blijft iedereen staan. Op de volgende maat gaan de rijen elkander te gemoed, dan terug achteruit, dan weer vooruit, maar niet zoo dicht meer bij elkaar, dan zendt elke man, zijn vrouw naar hun visa-vie, deze dansen tegenover elkaar twee passen rechts, dan twee passen links, dan gaat elke vrouw terug naar haren man, en danst met hem twee toeren op zichzelf rond, dan zendt de man, zijn vrouw naar de visa-vie daar danst zij weer twee toeren op zichzelf, dan terug naar haren man en danst nog met hem twee toeren op zichzelf rond. - einde

Avant quatre

Hier weer het zelfde als in den avant deux, weer vooruit en achteruit en de vrouw tegen de visa-vie gaan dansen, maar gaat dan terug op hare plaats staan de mans zetten zicht in het midden rug naar rug, dan bij het begin der laatste acht maten, gaat elke man bij zijn

Dophei uit Vosselaar mocht het seizoen afsluiten. Dophei blaast dit jaar 50 kaarsjes uit. Om de twee jaar haalt Dophei de werled in huis, zeker ook dit jaar. India, Macedonië, Polen, Morrisdansers uit Ipswich en Dophei zelf zorgden voor een levend podium. Na gala-voorstellingen kwamen de festivalgroepen ook naar een snikheet Olen op 19 augustus. Gelukkig zorgden de bomen op de gezellige dries voor een nog net leefbare temperatuur. Festival op het dorpsplein tussen een genietend publiek. Nadat de laatste mysterieuze ritmes van de Macedoniërs waren verstomd, viel ook min of meer het doek over een zomer vol festivals.

Vrijwilligers

Rock- of volksdansfestivals: beide behoren tot het 'volksvermaak' zoals het in termen van immaterieel cultureel erfgoed heet. Rockfestivals trekken tienduizenden toeschouwers. Werchter wordt wel eens als voorbeeld van zelfbedruipende cultuur geciteerd. De organisatie heeft ondertussen de nodige terreinen verworven voor het festival, parking en kampeerzones inclus. Een dergelijke massa volk trekt meteen publiciteit aan. De media dragen bij tot het succes via reportages. Kortom het geheel mag als een professioneel circuit beschouwd worden, zoveel is duidelijk. Volksdansfestivals zijn ontstaan in kleinere gemeenschappen. In principe komen de groepen gratis, krijgen ze gratis logement en leidt een schare vrijwilligers het geheel in genietbare banen. Toch horen we aan de zijlijn dat het zowel financieel als organisatorisch geen sinecure is om festivals rond te krijgen. Steeds frequenter vervangen gezamenlijke slaappleatsen gastfamilies. Onvoorziene omstandigheden vragen zwaar kunst- en vliegwerk en leiden tot bijkomende kosten, zoals tijdens de jongste Europeade in Padua. Uitverkochte rockfestivals langs de ene zijde, hard zwoegende organisatoren van volksdansfestivals langs de andere. Wat kunnen we leren van onze rock-collega's? In welke mate kan volksmuziek (met de nodige ruimte voor experimenteren) een brug slaan en mensen op rock-weiden aan het dansen brengen (naast luisteren met oordoppen)? Kleine folkpodia zoals 't Ey in Belsele en 't Smiske in Asse, maar ook centra zoals Muziekmozaïek in Gooik en Folk Experience in Dranouter kwamen eerder dit jaar onder druk te staan wat subsidie betreft. Pre-subsidie-adviezen stralen niet bepaald van enthousiasme. Ze hebben een te beperkte draagkracht, werken onvoldoende met anderen samen en zijn niet vernieuwend genoeg. Terug grijpen naar historische bronnen geeft ons alvast een inzicht in muziekcultuur. Veel volk verwacht is een boek over populaire muziekcultuur in Vlaams Brabant sinds 1800. Aandachtspunten zijn gemeenschapsbeleving, uitwisseling en

opvoering². IVV wil zeker een bijdrage leveren en gaat op zoek naar opportuniteiten voor ruime samenwerkingsverbanden.

Danscultuur

We keren terug naar dans als afsluiter. Het eerste nummer van Tijd-Schrift, uitgegeven door Heemkunde Vlaanderen³ heeft als thema dans en vermaak. We vinden daarin een interessante bijdrage over de balcultuur in Antwerpen tijdens de 18de eeuw⁴. De auteur Timothy De Paepe slaagt erin opinies en gewoonten weer te geven qua dans in die periode. Ingenieuze reconstructies leren ons dat het Antwerpse Theater van het Tapissierspand oorspronkelijk geconcentreerd was voor theater en opera⁵. De zaal bestond uit een indrukwekkend diepe scène, een parterre en drie verdiepingen loges. Aanvankelijk werd tijdens de bals gedanst op het podium. De belangstelling voor bals nam dermate toe dat een constructie werd voorzien om de parterre op gelijke hoogte te brengen met het podium. Het theater werd daardoor een heuse balzaal met toegang naar een koffiehuis. In 1746 zorgden de bals al voor 33% van de inkomsten uit het theater.

De geschiedenis geeft ons vertrouwen. Danscultuur blijft, ook al veranderen de omstandigheden. Met volksmuziek als drijvende kracht moet het lukken om de liefde voor de daarbijhorende dansvormen in Vlaanderen te cultiveren. Na een bruisende zomer: tijd voor bezinning.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

² Bruyneel E, Herremans R, Stynen A, Vos S. Veel volk verwacht. Populaire muziekcultuur in Vlaams-Brabant sinds 1800. Uitgeverij Peeters, Leuven 2012; ISBN 978-90-429-2664-6 (365 pagina's; 28 euro).

³ Tijd-Schrift. Heemkunde en Lokaal-Erfgoedpraktijk in Vlaanderen. Viermaandelijks tijdschrift. Een jaarabonnement kost 25 euro. Voor abonnementen: info@heemkunde-vlaanderen.be of tel. 32 15 20 51 74.

⁴ De Paepe T. Dit luysterlijk prael-bal. De balcultuur in het Antwerpse Theater van het Tapissierspand in de 18de eeuw. Tijd-Schrift 2011; 1(1): 7-15.

⁵ In 1829 werd het theater afgebroken om plaats te maken voor de huidige Bourla Schouwburg.

VOLKSDANS

Sint-Sebastiaansgilde Humelgem (Steenokkerzeel)

Hubert Boone, levende encyclopedie over Vlaamse en Europese Volksmuziek, is ook een vorser in de eigen streek, Midden-Brabant. Zo verzamelde hij heel wat documentatie over de Sint-Sebastiaansgilde van Hummelgem en hij stelde er een wetenschappelijke studie mee samen. Hierna een aantal citaten die onze lezers zeker zullen interesseren.

'Volkskunst' had het voorrecht om deze studie te mogen inkijken nog vooraleer Hubert zijn archief onderbracht in het Brabants Centrum voor Muziektradities (BCM) te Kampenhout. Wij berichtten over de opening van het BCM in een vorige Volkskunst. En u kan ook doorklikken naar <http://www.kampenhout.be/bcm/index.php>.

Het gemeentebestuur van Kampenhout hecht gelukkig groot belang het werk van Hubert Boone dat hoge volksculturele waarde heeft. Hubert zelf is een zeldzame uitzondering die zijn mooi geordende documentatie een bestemming geeft voor het nageslacht. Zowel de gemeente Kampenhout als Hubert zelf verdienen hiervoor alle lof.

Documentatie verzameld door Hubert Boone

Hubert Boone vermeldt in zijn wetenschappelijke studie de vijf zegslieden die hem tussen 1966 en 1975 informatie gaven over de Sint-Sebastiaansgilde.

Daarnaast is de studie gedocumenteerd met een groot aantal foto's van de gilde. Daarbij een foto van de breuk uit de 17de eeuw en een hele oude foto van de gilde van 24 augustus 1913. Voorts een aantal foto's van tussen de beide wereldoorlogen en een der weinige foto's van een uitvoering van een molendans uit 1972.

Wie wil kennismaken met dit wetenschappelijk werk van Hubert Boone, zal beslist zijn gading vinden het BCM te Kampenhout!

Om onze lezers een idee te geven over de wijze waarop dansbeschrijvingen vroeger genoteerd werden, citeren wij hierna het dansrepertoire van de Sint-Sebastiaansgilde van Hummelgem, zoals Hubert Boone het documenteerde. Het zijn dergelijke bronnen die basisgegevens waren voor het Dansarchief (het latere IVV) dat in 1964 van start ging...

mannen in Vlaanderen en Brabant de rouwmantel, een soort eenvoudige kraagmantel (pelerine) in zwart laken en voorzien van een tweede schoudermanteltje, sluitend met een haak in wit metaal (18). Het deed ons denken aan koetsiers in de 19de eeuw, die een goede bescherming van hun rug wensten te hebben bvb. tegen regenvlagen.

11. Koetersloon omvatte ook kleding

De koeien werden in de Hoge Ardennen bewaakt door de koeters. In Cierreux betaalde men in 1869 20 fr per jaar voor een koeter, maar daar kwam kleding bij: een paar schoenen, een lange broek, een hemd, een kiel, een zakdoek, een muts en een half pond wol. In Cierreux kregen de 'domestiques' naast hun loon van 190 tot 230 fr per jaar in de periode 1866-1869 ook nog twee paar schoenen (19).

Noten:

- (1) J.LEFEVRE. Traditions de Wallonie. Marabout nr. 26. Verviers, 1977, p. 47.
- (2) C.LEESTMAN. La vie quotidienne dans une ferme d'Ardenne en 1878. Catalogus van de gelijknamige expo in Provèdroux (Vielsalm) van 27 maart tot 9 april 1978, p. 97.
- (3) Idem, p. 61.
- (4) H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Gent, 1994, p. 86, p. 213.
- (5) C.LEESTMAN.O.c. p. 38-39.
- (6) C.LEESTMAN. O.c., p.97-98.
- (7) H.VANNOPPEN. O.c., p. 93.
- (8) C.LEESTMAN. O.c.,p. 98.
- (9) Idem, p.98-99.
- (10) H.VANNOPPEN. O.c.,p. 86-89.
- (11) C.LEESTMANS, p. 99.
- (12) H.VANNOPPEN. O.c. ,p. 63-74.
- (13) C.LEESTMANS. O.c., p. 100.
- (14) Idem, p. 101.
- (15) H.VANNOPPEN. O.c. p. 210-211.
- (16) C.LEESTMANS. O.c., p. 101.
- (17) Idem, p.136-138.
- (18) H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Streekdrachten in Vlaanderen. Leuven, 2010, p. 216.
- (19) C.LEESTMANS. O.C., p. 61,p. 148-149.

Illustraties

1. Nicolas Bouharmont uit Grand-Halleux rond 1880 met kiel.
2. Pierre-Joseph Gesnot-Huberty (1836-1929) uit Provèdroux met kiel.
3. De 'manté d'dou' als rouwmantel op het schilderij 'Een begrafenis in Grand-Halleux' van Charles Soubre (Luik 1821-1895).

STREEKDRACHTEN

In een vorige Volkskunst (jg. 36, nr. 4) meldden wij dat het IVV kledijadvies gaf bij de creatie van de kleurrijke reus 'Kobe de Koeienschieter' van de Leuvense carnavalsgroep 'Orde van de Pietermannen'.

Dr. Henri Vannoppen, coördinator van de Streekdrachtencommissie geeft hierna een woordje uitleg bij dit kledijadvies.

Streekdracht in de 17de eeuw ... of een kostuum voor de nieuwe reus Kobe de Koeienschieter uit Leuven

Dr. Henri Vannoppen

Inleiding:

Schepen Dirk Vansina van Leuven vroeg de Streekdrachtencommissie van het IVV advies wat betreft de kledij van de nieuwe Leuvense reus Kobe de Koeienschieter, die in het najaar van 2011 gedoopt werd.

1. De Koeienschieters van Leuven

De bijnaam van de Leuvenaars is Peetermannen naar hun patroonheilige Sint-Pieter. Omstreeks 1691 kregen de Leuvenaars er een tweede bijnaam Koeienschieters bij. In 1691 zaten we onder het Spaanse Regime. De stad Leuven werd belegerd door het Franse leger. We zaten in de Negenjarige Oorlog 1688-1697. Op 19 januari 1691 dachten de Leuvenaren dat de Fransen 's morgens zouden aanvallen. Ze schoten

van op de stadsmuren naar de vijand. Eigenlijk waren het boeren, die hun koeien in de stad wilden smokkelen. Sindsdien werden de Leuvenaars spottend “de koeienschieters” genoemd. Als naam gaf men de reus een populaire voornaam uit die 17de eeuw: het werd Kobe (Jacobus) de Koeienschieter (1).

2. Inspiratie bij David Teniers

Wat de kledij betreft gaat men best terug naar de 17de eeuwse Vlaams-Brabantse schilder David Teniers. Hij had zijn kasteeltje De Drij Torens in Perk. We zitten dus in de driehoek Leuven-Mechelen-Brussel. We gebruiken schilderijen waar hij vrij gedetailleerd Jan Modaal of zijn echtgenote weergeeft. Het schilderij ‘De Boerenbruiloft’ van 1648 van David Teniers geeft vrij duidelijk de man met de rode flapmuts weer met een pluim erop. Hij draagt het haar lang. De bruid droeg een witte muts met bol en voorstuk maar zonder vleugels. De vleugelmuts was toen nog niet geboren. Boven de witte muts droeg de bruid de bruidskroon. De vrouwen droegen een lange rok, een jak, die tot over de heupen reikte en een witte voorschoot. De blouse was gewoonlijk wit en had een brede halsboord of ‘col’ (2).

3. ‘De roker’

Het schilderij ‘De roker’ van David Teniers uit 1660 geeft een verzorgd geklede man met zwarte flapmuts met veer of pluim weer. Hij droeg een wit hemd. Daarboven kwam een lichtbruine ondervest met mouwen en daarboven tenslotte een mouwloze grijze bovenvest. De mannen droegen lange lichtgrijze of donkerkleurige broeken, slobkousen en lage bruine schoenen met veters. De roker droeg ook een bruine schort. De vesten waren met een touw rond het midden vastgemaakt, wat men ziet bij de man achteraan op het schilderij (3).

4. De blauwe muts met de bontrand

Het schilderij ‘Rokende boer. Boer met een grote steengoedkruik’ geeft Jan Modaal een blauwe muts met een bontrand en een veer. Hij droeg een snel of een pot met een tinnen deksel (4).

5. ‘Boerenbruiloft’

Het schilderij ‘Boerenbruiloft’ van 1637. De danser op het schilderij droeg een rode flapmuts met pluim; lange haren, een wit hemd, een blauwe bovenvest, een lange rode broek en schoenen met veters. De vest is vastgesnoerd rond het midden met een touw, waarachter de lepel en de beurs met het geld stak. De mouwen van de bovenvest zijn speciaal

8. Hemden en dassen

De hemden werden thuis uit vlas geweven. Ze hadden een grijsachtige tint en een kleine halsboord. Om de 8 dagen kreeg men een proper hemd. Vanaf 1870 begon men valse halsboorden te dragen. De dassen waren smal, en wat de kleur betreft groen, rood of zwart.

9. Paraplu en wandelstok

De burgemeester en de rijkste inwoner van het dorp hadden een grote paraplu met echte baleinen. Hij was groen- of blauwkleurig en afgezet met rood. Het was een statussymbool. In Stavelot kocht men zijn paraplu in de winkel ‘A l’ombrelle rouge et blanche’. In Rettigny kwam de hersteller van paraplu’s ter plaatse. De wandelstokken waren populairder. Ze werden gemaakt uit de mispelaar (14). In Vlaamse-Brabant durfde de pastoor Bruyants van Duisburg begin 1800 met zijn paraplu niet buiten komen. Pastoor Vincent Vanderhulst benadrukte eveneens de statuswaarde van de paraplu in zijn geboortedorp Meerbeek: “Voor 1880 was er bij de rijkste mensen één enkele paraplu, een familieparaplu, groen of blauw met heel lange belijnen, waaronder een hele familie beschermd werd als ze hem durfden openspannen, want velen durfden zelfs niet uit schrik hem te verslijten” (15).

10. Begrafeniskledij

Op het einde van de 19de eeuw droegen de mannen over hun kiel de mantel, die men ‘afûeure’ noemde. Het was een lange pelerine met een halsboord die sloot tegen de koude. In Grand-Halleux droeg men in het begin van de 20ste eeuw le manté d’dou of de rouwmantel. De zwarte pelerine was behangen door een tweede kortere pelerine met een brede boord in fluweel. Dit kledingsstuk werd alleen door de korte familie gedragen tot in 1905 (16). Charles Soubre (Luik 1821-1895) schilderde ‘Een begrafenis in Grand-Halleux’. Daarop bemerkt men de “manté d’dou” (17).

Deze kledij hield langer stand in Wallonië dan in Vlaanderen. In de 19de eeuw droegen de rijkere

Afbeelding 3.

5. De 'palto' kende geen succes, de kattenvellen wel

In het midden van de 19de eeuw begonnen de beter gesitueerden een pardessus of overjas te dragen. Men noemde hem de 'palto'. Het werd geen groot succes en de ouderen verkozen getanneerde kattenvellen, om de borstkas warm te houden (9). In Vlaams-Brabant zien we een veel snellere doorbraak van de overjas, wat waarschijnlijk te verklaren was door het verschil in rijkdom. De Hoge Ardennen was in de 19de eeuw een gebied van rogge en spelt met het vee in de gemene bossen en op de gemene weiden. In Brabant was de landbouw afgestemd op de verkoop van tarwe, dus een rijkere landbouw. In Duisburg droeg de rijkere boer in het begin van de 19de eeuw een lakense jas met zeer enge mouwen en een grote opstaande kraag. De redingote werd de zondagse dracht naar het einde van de 19de eeuw toe. De inwoners van Asse en van Erps noemde men spottend 'kazakken' omdat ze een lange jas of 'kazak' droegen (10).

6. De hoofddekseis

Er waren de slaapmutsen, wit of blauw, 50 cm lang. In de winter had men de bontmutsen en de 'casquette à rabats', die de oren en de nek beschermde. De strohoed paste bij de oogstwerkzaamheden. De hoge zijden muts paste bij de zondagen en verdween op het einde van de 19de eeuw. Voor feesten had men de platte viltten hoed, die in Vielsalm gemaakt werd. Hij verdween in 1866 en werd vervangen door de bolhoed. Petit-Thier, Vielsalm en Bastogne waren bekend om hun hoedenmakerijen. Wat de strohoeden gevlochten met Ardens stro betrof kreeg men grote concurrentie van de Jekervallei (Geer), waar in 1884 40.000 strovlechters en 4.000 hoedenmakers werkzaam waren. In Stavelot had men in 1878 twee hoedenwinkels. Hoeden werden niet zelf gemaakt maar in de marktsteden aangekocht (11). De slaapmuts, de bonthoed, de vilthoed, de faas en de bolhoed waren ook in Vlaanderen geen onbekende. We zitten hier met een Europese evolutie (12).

7. Kousen en schoenen

De mannen droegen lang zwarte, bruin of niet gekleurde wollen kousen. Daarbij pasten zware schoenen met nagels, vastgebonden met lederen veters. Ze werden één keer per week ingeëet. Om op reis te gaan droeg men ook laarzen, halfaarzen en 'des guêtres'. Een paar klompen kostte in 1878 in Vielsalm 1 fr. Dat weten we uit het notariaat Jules Jacques te Vielsalm. In 1878 was er de openbare verkoping van de inboedel in café Cohoul te Vielsalm. Het was de verdeling van de erfenis Cohoul. Men had klompenmakers in Basse-Bodeux en in Neupont (13).

ingezet. Ze hebben een overkappend gedeelte over de schouders. Dat ziet men duidelijk op hetzelfde schilderij bij het zittend koppel, waarbij de man een bruine bovenvest droeg (5).

6. 'Boerenfamilie voor de hoeve'

Het schilderij 'Boerenfamilie voor de hoeve' van David Teniers gaf de vrouw, die het kindje op de schoot heeft, met de typische witte muts zonder vleugels, het witte hemd, de rode jak, de grijze rok en de blauwe voorschoot (6).

Noten

- (1) M. PEETERS. Leven in het Oude Leuven. Geschiedkundige sprokkelingen in het Leuvens stadsarchief. Gent, 1992, p. 128.
- (2) Catalogus David Teniers de Jonge. Schilderijen. Tekeningen. Uitgave Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen, 1991 p. 180-181.
- (3) O.c., p. 238-239.
- (4) O.c., p. 145-146.
- (5) O.c., p. 65-67.
- (6) O.c., p. 232-235.

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bvba

the best bobbins in the world

Welkom op onze nieuwe website

www.bobbins.be

Jan De Maertelaere bvba
Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Belgium
T 0032 (0)9 230 67 18 | F 0032 (0)9 232 11 75
jan@bobbins.be

hopen de zondagse frak beschermden tegen sleet en stof". Dat was het einde van de 19de eeuw. In 1914 was dit verleden tijd (4). Twee foto's geven een mooi beeld van de kiel. De foto van Nicolas Bouharmont (1807-1890) uit Grand-Halleux rond 1880 was met potlood bijgewerkt. Hij droeg de zondagse kiel, de ondervest (gilet) en de foulard. De eigenaar van de hoeve In Provèdroux, waar de expo plaats had in 1978, met zijn typische bakkebaarden en met de pijp in de mond werd ook gefotografeerd. Deze man Pierre-Joseph Gesnot-Huberty (1836-1929) droeg een blauwe kiel, die vooraan dichtgeknoopt was (5).

3. De kniebroek ('culotte') en de kniegespen in concurrentie met de lange broek ('pantalon')

De 'culotte' was in de Hoge Ardennen meestal uit zwart of blauw fluweel gemaakt. Ze was onder de knie vastgemaakt met kniegespen. In 1798 vestigde zich een Franse kleermaker in Vielsalm en deze voerde de mode van de pantalon, de lange broek met 2 stoofbuizen (broekspijpen) in. De ouderen in Vielsalm hielden het echter bij de 'culotte', die ze droegen met lange wollen kousen en met schoenen met zilveren gespen (6). Hoe was nu de toestand in Vlaanderen? Ouderen droegen nog rond 1880 en zelfs enigen tot 1890 in de provincies Brabant en Antwerpen de 'culotte'. Deken Van Bulck (1809-1890) van Heist-op-den Berg droeg zolang hij leefde een kniebroek (7). We vinden dus dezelfde verschijnselen in Wallonië en Vlaanderen. De strijd tussen de 'culotte' van het Ancien Régime en de pantalon van het Nieuwe Régime werd in de Ardennen eerder beslecht dan in Vlaanderen. Wallonië was meer aanhanger van de Franse Revolutie denk maar aan de progressieve Luikse Revolutie van 1789 gericht tegen de Prinsbisschop. Er was geen Boerenkrijg tegen de Fransen met zijn guerrillagevechten in 1789. De Klöppelkrieg, de Duitstalige tegenhanger van de Boerenkrijg, had men alleen in Duitstalig Luxemburg, we zouden zeggen het huidige Groothertogdom. En er was natuurlijk de Franse kleermaker in Vielsalm in 1789!

4. De halsdoek 'norèt' genaamd

Deze halsdoek heet in het Waals 'norèt' wat gewoon neusdoek betekent. Hij werd vooraan dichtgebonden. Op de rug zag men de punten van de halsdoek, die boven elkaar lagen. De halsdoek was meestal rood of met bloemen versierd. Men kocht ze in de winkel 'A la ville de Franfort' te Stavelot. Daar werden ook foulards, dassen en strikken verkocht. Belangrijk voor het kledijonderzoek in de Hoge Ardennen was de lokale pers nl. de krant "l'Annonce de Stavelot", die verscheen vanaf 1848. Daarin vond men de publiciteit voor de kledingswinkels (8).

2. De kiel in de Hoge Ardennen

Het nationaal kostuum voor de mannen in de kleine dorpen van de Hoge Ardennen was de kiel, zwart of marineblauw. Men kende twee soorten kielen: de korte kiel en de kiel met plooiën. De korte kiel was de werkkledij bij uitstek. In de winter werd de korte kiel gedragen boven een kamizool van wol of van rode, blauwe of grijze flanel. De stof voor de kiel werd thuis geweven en gekleurd. De Hoge Ardennen was nog een autarkische samenleving in de 19de eeuw. Elke hoeve had haar vlas en haar schapen voor de wol. In sommige dorpen werd er nog geweven tot in 1938. Fijner geweven kielen werden aangekocht in de marktsteden Stavelot en Malmedy. Dit gebied behoorde in het Ancien Régime tot het Prins-abdome Stavelot-Malmedy. Dat was een onafhankelijke staat, eigenlijk een ministaatje binnen het Heilig-Roomse Rijk van de 12de tot het einde van de 18de eeuw. De prins-abt van Stavelot was de wereldlijke heerser van dit gebied. Het prins-abdome Stavelot-Malmedy omvatte de abdijen van Stavelot en Malmedy, de steden Stavelot en Malmedy en het graafschap Logne.

Afbeelding 1.

De kiel van zon- en feestdagen had plooiën en was geborduurd met witte of zwarte draad aan de hals en aan de pols (2). De kiel behoorde ook tot het loon van de koeter in 1869 en van de knecht in 1873 (3). Dat vonden we in de 3 rekeningboeken van Beaupain in Cierreux, een bemiddeld industrieel (graan- en schorsmolen, leerlooierij) uit de 19de eeuw in Cierreux. De rekeningen liepen over de jaren 1847-1850, 1861-1864 en 1864-1875. De kiel verdween in het noorden van de Ardennen rond 1895. In Brabant en in de grootste delen van Vlaanderen was de kiel verdwenen voor W.O.I. Landbouwingenieur Paul Lindemans herinnerde zich nog goed de kledij in Opwijk (West-Brabant): "Een der allereerste herinneringen uit mijn kinderjaren is het beeld van onze kerk onder de hoogmis: heel de kerk vol blinkende blauwe kielen die als

Afbeelding 2.

VERSLAG

Drieskes Kerremes: vijfjaarlijks volkscultureel feest.

Begin augustus kon het Waasland – en bij uitbreiding Vlaanderen – weer genieten van Drieskes Kerremes. Het is een wat apart internationaal volkskunstfestival. Alleen reeds door het feit dat het maar om de vijf jaar plaats heeft, en toch een flinke traditie opbouwt.

Voor deze negende editie tekenden vijf Europese gastgroepen present. Volkscultuur van het zuiverste soort, uit Finland, Kroatië, Oekraïne, Roemenië en Spanje veroverde opnieuw de Sint-Gillisse harten. Bij elke voorstelling was er ook een gastgroep, met o.a. een groep uit Brazilië, Gelmel uit Schoten en Drieske Nijpers zelf. De gastheren brachten telkens een ander en zeer gesmaakt programma voor het voetlicht. Wat Drieske Nijpers liet zien, is van het beste wat Vlaanderen heden ten dage te bieden heeft: een evenwichtig muzikaal ensemble, danschoreografieën en –creaties die doorspekt zijn met nieuwe dingen en evenveel oog hebben voor traditie.

Europese kruisbestuiving

De vijf festivalvoorstellingen die elk een specifiek thema hadden, lokten telkens een volle tent. Bovendien was er een nevenprogramma om u tegen te zeggen: samendans met kinderen in het kader van grabbelpas, een feestmarkt in het centrum van de gemeente op zaterdag en een heuse erfgoedmarkt de zondagnamiddag.

Eens te meer heeft Drieskes Kerremes bewezen dat een internationaal volkskunstfestival kan bekoren, ook zonder exotische groepen. Het is een bewuste keuze die inmiddels tot een waardevolle traditie is uitgegroeid.

Een opvallende tendens – wellicht mede door de vele uitwisselingen op festivals van het genre Drieskes Kerremes – is dat de grenzen tussen culturen enigszins lijken te vervagen. Zo toonde de Spaanse groep, weliswaar uit Galicië, opvallend veel Portugese elementen en brachten de Finnen, weliswaar een buur (en nog iets meer) van Rusland, veel Russisch aandoende elementen op de planken. Een kruisbestuiving die ook Gelmel niet vreemd is, want een snuifje Oost-Europese choreografie is hen allerm minst vreemd. Een andere opvallende trend is het feit dat alle groepen zich bedienden van stevig voetenwerk. De goed verende plankenvloer doorstond de test evenwel met verve!

Eigen karakter

Drieske Nijpers besteedt telkens twee jaar aan de voorbereiding van het festival en dat is er aan te merken. Door diverse acties in de voorbereidingsperiode wordt niet alleen publiciteit gemaakt voor de komende Drieskes Kerremes, maar komt ook het noodzakelijke geld in het laatje. Daarnaast werkt men in werkgroepen aan specifieke opdrachten.

Een paar voorbeelden:

- De werkgroep huisvesting slaagt er telkens in om alle gasten in gastgezinnen onder te brengen. Dat is niet alleen goed voor de betrokkenheid van de dorpsgemeenschap, het zorgt er ook voor dat zowel de gasten als de gastfamilies aan concrete culturele uitwisseling doen. Een prachtige ervaring voor de jonge mensen die naar Vlaanderen afzakken en een kennismaking die voor vele gastgezinnen nieuwe horizonten (ook vaak letterlijk) laat opengaan.
- De groep heeft door die intense voorbereiding telkens opnieuw een souvenirstand met tal van nieuwigheden.
- Het terrein, tot de WC-wagen toe, wordt in een speciaal kleedje gestoken.
- Als kers op de taart heeft elke Drieskes Kerremes een eigen decor. Dit jaar was het thema 'de foor', met een duo presentatoren dat helemaal in die sfeer was uitgedost.

Het folklore-ensemble 'Ivan Goran Kovacic' uit Kroatië, op 11 augustus, in het prachtige decor van de negende Drieskes Kerremes te Sint-Gillis-Waas.

De apotheose van de slotvoorstelling was echt om van te snoepen. In een sfeer van Europese verbroedering brachten de groepen gezamenlijk een compilatie van Vlaamse danselementen. Een creatie waarvoor de dansleiding van Drieske Nijpers alle lof verdient.

STREEKDRACHTEN

De streekdracht voor mannen in de Hoge Ardennen

Dr. Henri Vannoppen

De Hoge Ardennen is de grens van de provincies Luik en Luxemburg. Het is de streek van Gouvy, Lierneux en Vielsalm bij de Baraque Fraiture, het 3de hoogste punt van België (652m). Vielsalm is ook het gebied van de bosbessen 'la capitales des myrtilles' en vroeger werd er coticula of slijpsteen ontgonnen. Men ging er in de omgeving goud zoeken. We geven in een eerste artikel een beeld van de mannendracht.

We vertrekken van het beeld dat Jean Lefèvre ons gaf in 'Traditions de Wallonie'. Daarna trekken we met dit beeld naar de Hoge Ardennen. De vereniging 'Val de Glain, Terre de Salm' organiseerde in 1978 de expo 'La Vie quotidienne dans une ferme d'Ardenne en 1878' in een hoeve in Provèdroux. Ze steunde hierbij op de studie 'L'Habillement des agriculteurs dans la région Salm- et Lienne' uit 1940 van Paul Potelle, onderwijzer in Provèdroux van 1919 tot 1954. Tenslotte vergelijken we deze kledij uit de Ardennen met de streekdrachten in Vlaanderen.

1. Het algemeen beeld van Jean Lefèvre

Jean Lefèvre, doctor in de geschiedenis, zag de Waal op het platteland vroeger als volgt gekleed: een blauwe kiel ('le sarrau'), een lange broek ('le pantalon'), de hoge zijden muts en de klompen ('les sabots'). Een beeld dat niet zo verschillend is van dat in Vlaanderen. De blauwe kiel wordt in Wallonië gewoonlijk in verband gebracht met de Luikse revolutionairen van Charles Rogier, die in 1830 naar Brussel trokken om de Nederlanders te verjagen. In Vlaanderen is de blauwe kiel ook het symbool van de Belgische revolutie van 1830. De Nederlanders spraken over Leopold I, de koning van de kieldragers. Bij feestelijkheden was de kiel van een betere kwaliteit. De lange broek was gemaakt uit een lichte stof en soms een dikkere, afhankelijk van het seizoen. Bij feestelijkheden waren de lange broek en de vest uit zwarte baai ('bure'). De klompen waren aangepast volgens het beroep (steenkoolmijnen, steengroeven) of het ambacht. Op zondagen droeg men naast klompen ook schoenen (1).

op zijn hoorn, en Karel keert terug om hem bij te staan. Het is te laat: hij treft de ontzielde lichamen van de krijgers aan, dat van Roeland ter aarde liggend, de hoorn onder het lichaam, het gezicht naar Spanje gewend.

Ook in de Charente kon ik luisteren naar verhalen over Roeland. Ik stop er even bij een boer die de zonnebloemen besproeit met een reuzengrote sproeimachine. “Ja, de planten hebben dorst, net zoals wij”, zegt hij lachend.

Dan schakelt de man over op een gans ander onderwerp “Ziet ge die molen ginder? Daar passeerden ooit Karel de Grote en Roeland. Met zijn zwaard doodde Roeland toen een lokale heerser en hij sloeg daarbij zo hard dat de heuvel in tweeën splitste”. ’s Avonds hoorde ik hetzelfde verhaal, dat zich “ook” op een andere plaats zou afgespeeld hebben. Ik beklom er de heuvel van “Puyrolland”, de berg van Roeland. Ook hier zou deze vazal van Karel de Grote een dispuut gehad hebben met één van de heren van de streek. Ook hier zou hij met zijn zwaard het tweegevecht gewonnen hebben, maar ook een diepe kloof in de aarde geslagen hebben.

Johan Lambrechts

ERRATUM

De gilde viert

Beste lezers,

In het vorige nummer van ‘Volkskunst’ slopen enkele foutjes in het artikel ‘De gilde viert’.

Hierbij de correcte verwijzingen naar de on-line documenten:

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/teren>

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/teren1>

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/teren2>

Overbodig te zeggen dat wij ons verwend voelden bij de negende Drieskes Kerremes. Op naar het vijftigjarig bestaan van de groep en de tiende editie van Drieskes Kerremes!

Marcel Oelbrandt

INTERNATIONAAL

Algemene Vergadering van IOV in Praag.

IOV is lid van IOV (Internationale Organisatie voor Volkskunst en Volkscultuur), waardoor ik aanwezig was op de algemene vergadering die gehouden werd van 27 tot 29 april in Praag, Tsjechië. IOV streeft naar het behoud en doet aan promotie van volkskunst en volkscultuur als immaterieel cultureel erfgoed en heeft formele raadgevende betrekkingen bij Unesco. IOV heeft een sterke wetenschappelijke afdeling en doet aan bemiddeling voor internationale volkskunstfestivals.

We logeren in het prachtig hotel ‘Pyramida’ aan de rand van de stad. Er is uitzicht op een heuvel waarop ik lichtmasten ontwaar. Meteen weet ik het: dat moet het beroemde winderige stadion van het vroegere Dukla Praag zijn, waar elke Europese tegenstander letterlijk weggeblazen werd. Ik besluit mij daarover te informeren tijdens mijn verblijf en op een vrije dag na de algemene vergadering er een bezoek aan te brengen.

Nieuw bestuur verkozen

Er zijn vertegenwoordigers uit 51 landen op deze algemene vergadering van IOV, die plaats heeft in het prachtige decor van paleis ‘Martinicy’ in het oude stadsdeel van Praag.

De eerste dag is gewijd aan organisatorische materie zoals statuten en structuur van commissies. Tijdens de tweede dag zijn er bestuursverkiezingen. Het nieuwe bestuur wordt verkozen voor vier jaar. Naast voorzitter Carmen Padilla uit de Filipijnen, worden de zitjes bezet door leden uit Nederland, Bulgarije, Bahrein, China, Israel en de VS. George M. Frandsen is secretaris-generaal.

De derde dag is voorbehouden voor verslagen van commissies en manifestaties die afgelopen vier jaar plaatsgevonden hebben. Vooral

Even voor de start van de algemene vergadering van IOV: links is Etienne Vankeirsbilck, medestichter en erelid van IOV, in gesprek met secretaris Rina Lazar (Israël) en rechts is secretaris-generaal George M. Frandsen (VS) in gesprek met penningmeester Guy Dugal (VS).

de verslagen van het jeugdcomité kunnen bekoren omdat duidelijk blijkt dat volkskunst jonge mensen blijft aanspreken. Ook de verslagen van de regio's komen ruim aan bod. IOV streeft ernaar om in elk land een degelijk werkende afdeling te hebben, met een juridische structuur. Tot slot wordt het vijfde wetenschappelijke wereldcongres aangekondigd. Dat heeft in september 2012 plaats in de Russische republiek Buryatia, tegelijkertijd met een festival van Euro-Aziatische muziek.

Communisme is nare herinnering

Zoals in de inleiding gezegd, ben ik geïnteresseerd aan 'de wonderige berg van Dukla Praag'. Alras krijg ik te horen dat het daar een vervallen geheel is en dat er nu geen groot stadion meer is. De schroom waarmee de Tsjechen over dat communistische verleden praten, spreekt boekdelen. Begrijpelijk eigenlijk, want Dukla was de legerploeg. Het liefst willen zij alle sporen uitwissen uit die communistische periode en er zo min mogelijk over praten.

De zondagnamiddag trek ik erop uit voor een stevige wandeling bergop, zonder gids maar enigszins geïnformeerd door weinig spraakzame Tsjechen. Na een goed uur bereik ik mijn doel. Bovenop de berg waait ook op deze zonnige dag een strakke wind.

Het grote stadion ligt er inderdaad vervallen bij. Het onkruid groeit zelfs op de betonnen treden van de grote staantribunes. Het grote voetbalterrein is verdeeld in oefenterreintjes. En verdeeld mag je letterlijk interpreteren, want er zijn kiezelpaden aangelegd tussen de verschillende terreintjes, als

Spanje en Frankrijk. Gérion wilde haar absoluut doden, want hij vreesde niet te worden gerespecteerd als de nieuwe Koning van Iberië.

Hij stak de berg in brand met de bedoeling haar te doden. De vlammen waren zo hevig dat ze ontaarden in vuurstromen die van de berg naar beneden kwamen en alle leven op hun weg verschroelden. Een gigantische zwarte rookwolk steeg hoog op in de hemel en was van zeer ver te zien.

Herakles, die in de buurt was voor zijn tiende uit te voeren opdracht, merkte de rookwolk op, ging erop af en hoorde het gekreun en wanhopig geroep van de prinses. Hij stak zijn hand in de vuurzee en probeerde haar te redden. De prinses had nog net de tijd om hem haar verhaal te vertellen, waarna ze stierf.

Herakles was zo onder de indruk van de mooie prinses en haar verhaal dat hij rond het dode lichaam een mausoleum begon te bouwen. Hij stapelde alle stenen en rotsen die hij in de buurt kon vinden op elkaar. Het resultaat was een bergketen die hij doopte met de naam 'Pyreneeën', ter nagedachtenis aan prinses Pyrene."

Dit soort verhalen vinden we ook nog bij andere culturen. Toen we vorig jaar op vakantie waren in Indonesië - Torajaland - reden we langs de Bambapuang, de erotische berg. Hoe die berg aan zijn naam gekomen is, is een triest verhaal. Het gaat over de verboden liefde tussen een jongen en een meisje, broer en zus. Om te verhinderen dat ze elkaar zouden ontmoeten, werden ze elk door de goden veranderd in een berg en voor eeuwig gescheiden door een rivier.

Dan vertrek ik pas echt voor de lange en lastige klim naar Spanje. Deze weg zou Karel de Grote ook gevolgd hebben. Op de Ibañeta-pas zou zijn leger verslagen zijn door de Saracenen of de inwoners van Pamplona. Roeland zou hier gesneuveld zijn. Een van de eerste grote literaire werken, "Le Chanson de Roland" vereeuwigde dit. Dit Roelantslied is een verhaal van verraad en heldendom.

Karel de Grote is in oorlog met de Saracenen, maar na jarenlange strijd zal de vrede worden getekend. Karel keert daarop aan het hoofd van zijn leger uit Spanje terug naar Frankrijk, waarbij de ridder Roeland en zijn manschappen de achterhoede vormen.

Dan komt het verraad. Roeland wordt in een hinderlaag gelokt in het dal van Roncevaux. Zijn zwager Olivier vraagt hem op zijn hoorn te blazen, opdat Karel zal terugkeren om hem bij te staan. Roeland weigert dit uit "heldhaftige dwaasheid" en ten slotte blijft in de ongelijke strijd alleen Roeland over met twee van zijn medestanders. Pas dan blaast Roeland

Romeins legionair. Hij was hier gekazerneerd en had een hond bij zich. Deze had last van reuma en kon niet mee op veldtocht. Om hem van zijn pijn te verlossen wierp de soldaat hem in de Adour en wou hem verdrinken. Maar de hond kon zich redden en ging elke dag in de stroom zwemmen. Bij de terugkeer van de legionair, enkele maanden later, was de hond helemaal genezen. Hun standbeeld staat er, kort bij de fameuze warmwaterbronnen, tussen 4 olijfbomen. En voor wie het niet gelooft: deze olijfbomen staan er al sinds de tijd van de Romeinen.

Maar deze Vlaamse meisjes kennen nog andere verhalen. Zo vertellen ze het triestige liefdesverhaal van een jong herderinnetje.

Rond 1450 werd de jonge herderin Adeline er valselijk van beschuldigd haar verloofde Pierre met een Engelse officier te hebben bedrogen. Als straf veroordeelde de raad der ouderen haar ertoe een dag naakt tentoon te worden gesteld onder de boom waar in die tijd de rechtspraak gehouden werd... Bij zonsondergang stierf ze van schaamte en verdriet.

De volgende dag groeide op de stam van de olm, op de plaats waar het hoofd van de arme vrouw lag, een krans van witte bloemen. En geloof het of niet, sindsdien bloeit ieder jaar in mei op diezelfde plaats een witte krans.

Mijn laatste wandeldag in Frankrijk gaat naar Saint-Jean-Pied de Port, aan de voet van de Pyreneeën. Er woedt een hevig onweer als ik het stadje binnenstap. Ik zoek er bescherming op een terrasje, en daar, in het onweer, goed beschermt door een stevig zeil, lees ik de legende die vertelt hoe de primitieve bewoners van het Iberische schiereiland, die toen nog de goden vereerden, het ontstaan van het gebergte verklaarden.

“Lang geleden heerste Tubal over het Iberische schiereiland. De slechtste van alle monstergoden, Geryon, veroverde van hem de kroon en wilde regeren over het schiereiland. Prinses Pyrene, Tubal's dochter, vluchtte uit angst weg om zich te verbergen op een berg in een streek tussen

het ware om te beletten dat het grote terrein weer bespeeld zou kunnen worden. Drie jeugdploegen trainen er op dat ogenblik, alles met de bal en vooral op techniek. Opvallend ook dat de spelertjes elke oefening zowel met links als rechts uitvoeren.

In de schaduw van het vervallen stadion van Dukla Praag, werden tussen oude woonblokken recent kunststofvelden voor diverse sporten aangelegd. De Pragenaars maken er gretig gebruik van.

Zowat een kilometer verderop ontwaar ik grote huizenblokken, een overduidelijk overblijfsel uit de vorige periode. Het valt op dat de mensen er op deze zondagnamiddag goed geluimd bijlopen. Tussen de huizenblokken bemerk ik goed aangelegde én goed onderhouden sportterreintjes, een tiental in totaal. Naast voetbal zijn er ook terreintjes voor basket, beachvolley, voetvolley, enz. En de Tsjechen maken er intens gebruik van! Een knappe realisatie tussen deze op zich desolate woonblokken, waar Vlaamse steden en gemeenten een voorbeeld kunnen aan nemen.

Al dat nieuwsgierig rondkijken doet me de tijd uit het oog verliezen. Maar gelukkig is het nu bergaf en is er volop schaduw op de weg terug naar hotel Pyramida.

Meer info over IOV op <http://www.iov-world.com/>

Marcel Oelbrandt

AANKONDIGING

Kennismakingscursus Vendelen

Zondag 21 oktober 2012

te Leuven

Op zondag 21 oktober richt Vendelen.net een vendelcursus voor beginners en pas gestartte vendeliers in. Deze vendelcursus is bedoeld voor mensen met weinig of geen voorkennis van vendelen. Overweeg je om te beginnen met vendelen of wil je gewoon eens ervaren wat vendelzwaaien is, dan is deze cursus zeker iets voor jou!

Datum: zondag 21 oktober 2012 van 13 tot 17 uur

Plaats: Sporthal VTI Leuven, Brabaçonnestraat 18, 3000 Leuven

Bijdrage: 8 euro

Organisatie: Vendelen.net in samenwerking met IVV Vendelarchief en de Hoge Gilderaad der Kempen

Info en Inschrijven: info@vendelen.net of +32 475 69 56 62 (Danny)

Cursus Vendelmonitor

Zondag 18 november 2012,

zondag 16 december 2012 en

zondag 10 februari 2013

te Zaventem

In het najaar richt het IVV een driedaagse cursus voor vendelmonitoren in. De cursus zal in principe doorgaan op zondagen 18 november 2012, 16 december 2012 en 10 februari 2013 te Zaventem.

Op het programma: Geschiedenis, Didactiek, Groepsdynamiek & Organisatie, Vendeltermen, Maken van een vendelreeks, Optredens en Podiumgebruik. We voorzien talrijke Doe-sessies.

Het aantal plaatsen is beperkt, snel inschrijven is de boodschap.

Info: vlaamsvendelarchief@instituutvlaamsevolkskunst.be

VOLKSVERHALEN

Verhalen rond de Camino

*Door de Charente-Maritime, Les Landes
en over de Pyreneeën*

Ik ben al flink gevorderd op mijn weg naar Compostela.

Maïsvelden, zonnebloemen, lege graanvelden waarop de balen stro liggen te wachten op vervoer... dat is de omgeving waardoor ik stap als ik in de Charente ben. Spreeuwen, kraaien en fazanten voelen zich thuis in deze "hoorn van overvloed". Ik zie er ook enkele tabaksvelden. Toch wel eigenaardig: de boeren worden gesubsidieerd om een eindproduct te maken dat doodt...

Maar ik stap ook door wijnvelden. Rond Saintes worden de druiven gebruikt voor de productie van de pineau. En hierover gaat mijn eerste korte verhaal: zoals bij zoveel goede dingen, is de pineau door een puur toeval ontstaan.

De legende vertelt dat Pineau des Charentes niet alleen het fruit van de wijnstok is, maar ook het fruit van de twijfel. Een wijnbouwer uit de streek zou in 1589 door een onoplettendheid wijnmost in een vat met brandewijn uit Cognac overgegoten hebben. Dit zou zijn gebeurd op het moment dat Henri IV de Franse troon besteeg. Het vat werd in een wijnopslagplaats van de landheer gedeponeerd. Enkele jaren later kende het gebied een zodanig enorme wijnoogst dat het vat opnieuw in beslag werd genomen. De wijnbouwer proefde van het mengsel en tot zijn grote verwondering ontdekte hij een overheerlijk brouwsel... Pineau des Charentes was geboren.

Midden in de Landes ligt Dax. Het is er zeer warm, ik neem de tijd om de stad te bezoeken. Maar eerst doe ik een terrasje, naast het stromende water van de Adour, toch zo belangrijk voor de stad. Aan het tafeltje naast het mijne hoor ik Nederlands. Twee jonge dames uit Lommel, verstokte fietsters, onderbreken even hun fietstocht voor een dagje shoppen in Dax. "We doen dat reeds voor de 17de keer op rij. We houden van de Landes". En ze kennen de streek, haar geschiedenis. Ze vertellen me het mooie verhaal van het ontstaan van de stad en zijn termen.

Sinds 2000 jaar gebruikt men hier de geneeskracht van het water. Volgens de legende werd de helende kracht ervan ontdekt door een

Verdwenen uit ons geheugen

Onze voorouders waren altijd inventief om te overleven. Er waren nog geen Weckpotten, diepvriezers of koelkasten voor het gewone volk. Alleen de grootgrondbezitters en superrijken en enkele industriëlen beschikten over een ijskelder. Al de anderen moesten zich behelpen met inzouten van vlees en groenten om hun voedsel te bewaren.

Zo was er bij ons alleen aan het Kasteel een ijskelder. Ijskelders werden in vele materialen en vormen gemaakt. Je vond met hout beklede kuilen in de grond, bouwwerkjes van hout of baksteen met rieten daken, of als deze geavanceerde ondergrondse kelders zoals op het kasteel. De meest overgebleven zijn in baksteen met een koepel- of tongewelf gebouwd. Het gewelf werd afgedekt met aarde en er werden bomen op of omheen geplant. De bakstenen muren zijn dik en eventuele spouwruimtes werden geïsoleerd met turf. Via de ingang, aan de noordzijde gelegen, leidt een korte gang naar een deur die toegang geeft tot het gewelfde gedeelte. De deuren werkten als een sluis om zoveel mogelijk de warmere buitenlucht buiten te sluiten. Op de bodem liggen houten vlonders vanwege het smeltwater. Het smeltwater werd via goten afgevoerd of verdween direct in de zanderige grond. bijvoorbeeld in de zandlaag. Belangrijk voor een goede ijskelder was de afvoer van vochtige lucht via ventilatiegaten.

In deze ruimte werd in de winter het ijs van het Canard opgestapeld, om in de zomer te gebruiken.

Een ijsmeester zorgde er voor dat er dagelijks voldoende ijs aan de keuken van het Kasteel werden bezorgd. Daar stond een echte "ijskast", een dubbelwandige zinken kast waar in het binnenste deel het eten werd bewaard, tussen de twee wanden werd het ijs op een rekje aangebracht. Onderaan werd het ijswater opgevangen en moest dagelijks afgelaten worden.

Ijskelders en ijskasten behoren nu tot het verdwenen industrieel erfgoed.

Jos Van Eyken

Verbroedering der Vlaamse Vendeliërs

Zondag 25 november 2012

te Hoogstraten

Op zondag 25 november verwachten we alle vlaamse vendeliërs in Hoogstraten voor deze jaarlijkse bijeenkomst. Iedereen is welkom.

Op het programma staan 3 sessies, die ieder een halve dag beslaan. Gedurende een ganse dag kan iedere deelnemer dus 2 sessies naar keuze volgen.

Voor nieuwe vendeliërs (minimum 12 jaar):

- de eerste vendelbewegingen
- aanleren van De groet van Leefdaal en De Noordkempische reeks
- (op aanvraag kan worden gezorgd voor vendelmateriaal om die dag te gebruiken)

Verder nog op het programma:

- rondetafelgesprek
- gelegenheid tot demonstratie van nieuwe vendelreeksen (graag vooraf een seintje)

Op deze dag te koop:

alle publicaties van het Vlaams Vendelarchief met 10% korting

Wetenswaardigheden:

Plaats: Veiling Hoogstraten, Loenhoutseweg (hoofdingang)

Inschrijven om 9.10 uur, aanvang 9.30 uur, einde omstreeks 16 uur

Knapzak meebrengen, drank ter plaatse verkrijgbaar

Deelname in de kosten: 8 euro per persoon

Inlichtingen/aanmeldingen demonstratie:

Frans De Schutter, Amelbergstraat 90, 2240 Zandhoven,

tel. 03/484.57.41 - e-post: deschutterverryckt@skynet.be

Stefaan Haesen, Lakenmakersstraat 321 bus 401, 2800 Mechelen,

tel. 015/633 499 - e-post: stefaan.haesen@telenet.be

Hoe aten onze voorouders in de Kempen tot aan de tweede wereldoorlog.

In onze streek, de Kempen, een streek van kleine boeren op zanderige gronden, was het niet eenvoudig om te overleven, laat staan om rijkelijk te leven. Het was een streek van keuterboerkes met een beetje grond, die er met veel labeur hun eigen groenten teelden, en een of in het beste geval enkele koetjes, een varkentje om vet te mesten, enkele kippen en af en toe een geitje. Een streek waar heel veel boerkes moesten overleven door in de lente, zomer en herfst naar de biet te gaan, te gaan werken in de Walen als loonwerker, of naar Wallonië naar de put (de mijnen van Charleroi) of als ze veel geluk hadden in't fabriek van Olen het vuile en ongezonde werk te gaan doen. Het was daar zo ongezond dat er in een straal van ongeveer 5 km er zelfs geen gras rond deze fabriek groeide. Heel uitzonderlijk trokken onze mannen naar de "Poeier", de munitiefabriek in Balen die in 1993 failliet werd verklaard.

In Herentals had je nog de bloemmolens en in Westerlo, Herselt en Bergom kon je van de Graaf of van de abdij een hoevetje pachten.

Dikwijls moesten zelfs de pachtboeren, om hun kosten te kunnen betalen, af en toe een bietenterm of een Walentterm gaan doen. Op de markt had zich zelfs een aannemer gevestigd die de organisatie van die Walentterm in handen had.

Voor de ongehuwde, niet verloofde meisjes richtte de Gravin van het "Nieuw Kasteel" haar tapijtenfabriek op. In deze fabriek mochten deze meisjes, tegen een laag loon, enorme tapijten weven, tapijten die nu nog steeds in heel wat kerken en kastelen te bewonderen zijn. Tot voor enkele jaren was er een van deze tapijten te zien in de kerk van Westerlo.

In deze omgeving werd er meestal vijf maal per dag gegeten, maar het was echt geen vetpot.

Er werd opgestaan rond 4u - 4u30, ook in de winter, maar dan was er geen tijd om te ontbijten. Het verzorgen van het vee op de boerderij en het melken was belangrijker. Eerst na het eerste werk, zo rond 7 u was er even tijd om aan tafel te gaan en een roggeboterham, gesopt in melk of in koffie (meestal "bittere"), een boterham met siroop, met confituur, of een beetje spekvet of uitzonderlijk boter te nuttigen. Het was echt feest als er toch een eitje, een stukje kaas of spek op de ontbijttafel verscheen.

Rond 10 u werd een boterham met een beetje vet gegeten. Meer moest (kon) dat niet zijn.

Het middagmaal bestond uit soep van groenten uit de eigen tuin, met daarna vooral aardappelen met sjalotten, zemelen of melksaus en ook al eens groenten, alweer uit eigen tuin. Het middagmaal en het avondeten werd in de meeste gezinnen uit een gemeenschappelijke pot of schotel gelepeld.

's Avonds werd de overschot van de aardappelen gegeten, gebakken in varkensreuzel of smout. Als er geen aardappelen meer waren bracht moeder meelpap, haveremoutpap of in de zomer pompoenenpap op tafel. Om de pap wat te laten dikken werd er wel eens oud brood in de pap gemengd.

Op vrijdag mocht er van de Kerk geen vlees gegeten worden, dus dan kwam er een eitje op tafel en af en toe een pekelharing. Het was feest als er moeder boekstering (bakharing) bakte (op een oud vuurtje, buiten of in een schuurtje omdat anders de geur dagenlang in huis bleef hangen), die ze gekocht had van een visventer die af en toe langskwam. Maar ja, haring met ajusaus smaakt nog steeds heerlijk, al is haring niet meer de kost der armen.

Maar als er kon gevierd worden, dan werd er ook gefeest. Het was geen kermis geweest of spinazie met witte bonen of worteltjes met erwten en rijstap stonden op het menu. Meestal had men ook een gestroopt konijn of haas of een zelf gefokt geitje in de pot. In de namiddag was er zelf gebakken vlaai en krentenbrood.

Maar op stropen in de warande van de Graaf stonden zeer zware straffen. De Graaf had dan ook meerdere boswachters in dienst. Zelfs het verzamelen van dennetoppen (denappels) die de mensen gebruikten om te koken werd zeer streng geregeld: wie dennetoppen kwam rapen mocht geen vervoer gebruiken, alleen een jutezak mocht. En die moest dan nog door de raper kunnen gedragen worden.

Hier waren het geen goede en oude tijden, het waren harde tijden.

Jos Van Eyken